

СИСТЕМА БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Ефективне функціонування будь-якого ринку в сучасних умовах неможливо уявити без належно розвиненої й чітко сформованої системи кредитного обслуговування.

У кредитному обслуговуванні агропромислового комплексу склалась певна система, основними складовими якої є банківські та позабанківські кредитно-фінансові установи, які на загальноприйнятих засадах здійснюють кредитне обслуговування аграрної галузі. Кредитна система України знаходиться у стадії формування. Вона ще не має всього розмаїття фінансових посередників, які є в розвинених країнах. Однією з найбільш потужних ланок системи кредитного обслуговування аграрного сектору економіки України є банки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне бачення особливостей кредитного забезпечення агроформувань знаходимо у багатьох працях наукових дослідників. З-поміж них слід виділити вагомі наукові доробки таких українських вчених як В.М. Алексійчук, М.Я. Дем'яненко, М.Й. Малик, М.І. Савлук, В.Д. Лагутін та інші. Однак, незважаючи на численні наукові розробки, проблема кредитування агропромислового комплексу України й надалі залишається актуальною.

Постановка завдання. В сучасних умовах розвитку економіки є малоефективною політика кредитного забезпечення сільського господарства. Однією з актуальних проблем аграрного сектору вітчизняної економіки є фінансове забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Україна мусить зробити все,

щоб уникнути прикрих помилок у майбутньому при кредитуванні цього важливого сектора економіки. Вказане зумовлює актуальність даної наукової розробки, її мету та завдання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш потужною та активною ланкою системи кредитного обслуговування аграрного сектору економіки України є банки, які здійснюють основну масу кредитних і фінансових операцій. К. Маркс у “Капіталі” писав “банківська система” – “найбільш витончене і досконале творіння, до якого взагалі приводить капіталістичний спосіб виробництва”. У навчальному посібнику за редакцією Б.Л. Луціва “банківська система” – “організаційна сукупність різних видів банків у їх взаємозв’язку, яка існує в тій чи іншій країні в цілком визначений історичний період” [8, С. 161].

Банківська система України сформувалася у 1991 році. Відповідно до статті 4 Закону України “Про банки і банківську діяльність” банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень цього Закону. При цьому необхідно зауважити, що входження в банківську систему України іноземного капіталу не є забороненим.

Таблиця 1

Динаміка кількості банків в Україні за період з 01.01.2006 до 01.01.2011р.

№ п/п	Назва показника	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011р.
1	Кількість зареєстрованих банків	186	193	198	198	197	194
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	1	6	1	7	6	6
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	20	19	19	13	14	18
4	Кількість діючих банків	165	170	175	184	182	176
4.1	Із них: з іноземним капіталом	23	35	47	53	51	55
4.1.1	у тому числі зі 100-	9	13	17	17	18	20

	відсотковим іноземним капіталом						
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	19,5	27,6	35,0	36,7	35,8	40,6

* На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

Висвітлюючи кількісну та структурну характеристику банків України, доцільно використати дані таблиці, де наведена ця інформація. Станом на 01.01.2011 року кількість банків, внесених до Державного реєстру, зменшилася зі 197 (станом на 01.01.2010) до 194. Також зменшилась кількість діючих банків, які мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій, – із 182 до 176. Станом на 01.01.2011 року з іноземним капіталом створено 55 банків, у тому числі 20 банків – зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Протягом 2011 року з Державного реєстру вилучено 6 банків, а в стадії ліквідації перебували 18 банків. Аналіз динаміки кількості банків, які діють на території України, дає змогу зробити висновок про зменшення установ, при цьому спостерігається значне збільшення присутності іноземного капіталу.

Комерційні банки в Україні можуть функціонувати як універсальні або як спеціалізовані (за активними операціями банків визначається спеціалізація). За спеціалізацією банки можуть бути ощадними, інвестиційними, іпотечними, розрахунковими (кліринговими).

Діяльність комерційних банків побудована на принципах економічної самостійності, рівноправності, добровільності та відповідальності суб’єктів, які вступили у кредитні відносини. Відповідно до статті 6 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, банки в Україні створюють у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку, проте в Україні не функціонує жодного банку у формі кооперативного.

Як економічно самостійні й незалежні у своїх рішеннях від дериктивної волі уряду комерційні банки щодо кредитних операцій мають право самостійно визначати суму кредиту, спосіб надання та погашення кредиту, розмір процентної

ставки та спосіб нарахування відсотків, нагляд та контроль за виконанням позичальником умов кредитного договору відповідно до розробленої власної кредитної політики. Усі суб'єкти господарської діяльності незалежно від їх галузевої приналежності мають доступ до кредитів банку, тобто банки здійснюють кредитне обслуговування всіх елементів ринкової інфраструктури, включаючи й сільськогосподарські підприємства.

Відповідно до статті 2 Закону України “Про банки і банківську діяльність” наводиться таке визначення банку “банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків”. В підручнику під редакцією Р.І. Тиркала під банком розуміється “особливий вид капіталотворчого підприємства, яке мобілізує вільні ресурси клієнтів та інші грошові кошти, розподіляє їх відповідно до потреб між суб'єктами ринкових відносин, а також надає інші послуги” [7, С. 9]. Б.Л. Луців визначає комерційний банк як “кредитні установи, функціями яких є кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок коштів клієнтів, касове та розрахункове обслуговування, виконання валютних та інших банківських операцій” [8, С. 168]. О.М. Петрук дає таке його визначення “юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати операції, що віднесені суто до банківських ...” [9, С. 28].

Можна зробити висновок про те, що коли одним із суб'єктів кредитних відносин виступає банк, тоді має місце банківський кредит.

При банківському кредиті об'єктом кредитних відносин є вартість у формі грошей. Дана особливість, яка притаманна при кредитних відносинах, які виникають між кредитором і позичальником характеризується із вартісною формою наявних у банківській установі кредитних ресурсів. Тільки кошти можуть бути предметом договору банківського кредиту.

Для банківського кредиту характерною є форма власності на кредитні ресурси. Спираючись на теорію, всі ресурси банків поділяють на власні (основний капітал, додатковий капітал), та залучені. Для здійснення банківської діяльності переважно використовуються залучені кошти банків (кошти на рахунках, депозити, кошти

банків-кореспондентів, випуск боргових зобов'язань). Як показує практика, банки для успішної роботи не можуть використовувати тільки власний капітал, тому значну частку становить позичений капітал. Акумулюючи доходи і заощадження фізичних та юридичних осіб, грошові накопичення, банки перетворюють їх на позичковий капітал, що дозволяє банку одночасно виступати в ролі позичальника і кредитора.

Дана особливість свідчить про те, що комерційний банк є ризиковим підприємством, оскільки він, здійснюючи кредитні операції, ризикує не лише величиною свого власного капіталу, а й позиченим капіталом. Тобто повинно діяти правило: все для клієнта, для його безпеки на основі партнерських відносин, за принципом взаємної зацікавленості.

Отже, в Україні важливою інфраструктурною складовою фінансового ринку є комерційні банки, де значною мірою економічна і соціальна стабільність в країні залежить від їх ефективної діяльності. В системі кредитного забезпечення сільськогосподарського виробництва комерційні банки посіли провідне місце.

Підприємства аграрного сектору економіки, в результаті особливостей їх діяльності, завжди матимуть потребу в значних коштах. Саме існуюча кредитна система взмозі задовільнити ці потреби. Вони організують та обслуговують рух позичкового капіталу, виступаючи посередниками між тими клієнтами, які мають у своєму розпорядженні тимчасово вільні кошти, і тими, які цих коштів потребують. Саме отримання банківського прибутку є мотивом такого посередництва, отже основним показником діяльності банку офіційно вважається показник прибутку. Тому комерційний банк надає кредитні кошти підприємствам аграрного сектору тому що, будь-який банк не залишається байдужим до збільшення власного прибутку, розширення бази клієнтів, підвищення власного рейтингу на ринку.

Через відсутність належного якісного рівня розвитку працюючих банків і їх підрозділів сучасний розвиток фінансової інфраструктури не є достатнім. Банки з боку інших фінансових установ не мають альтернативи, характеризуються недостатністю капіталу, слабким розвитком окремих спеціалізованих підрозділів,

малою кількістю банківських послуг (не використовують різні види застави, мала кількість розрахунково-кредитних операцій).

Проте, в останні роки сільськогосподарські товаровиробники щорічно залучають і залучатимуть значні кредитні ресурси на вигідних для банків і себе умовах, тобто незважаючи на існуючі перешкоди розвитку кредитування вони перетворюються в бажаних клієнтів. Кредитування підприємств аграрного сектору здійснюється за ринковими принципами на прийнятних умовах кредитування.

Найбільша питома вага в структурі джерел залучення коштів сільськогосподарських товаровиробників припадає на банківське кредитування.

Висновки з проведеного дослідження. В Україні до цих пір не на повну силу працює відповідна кредитна система, внаслідок ряду об'єктивних причин, основною і найбільш розвинутою ланкою якої є банківська. Саме шляхом кредитування сільськогосподарських товаровиробників комерційними банками можна підвищити ефективність в Україні агропромислового виробництва, оскільки не державний бюджет, а саме банківська система може реально "реанімувати" аграрне виробництво.

Література

1. Гудзь О.Є. Фінансово-кредитна інфраструктура аграрної сфери України. / О.Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 47-54.
2. Колотуха С. Концепція розвитку кредитних відносин сільськогосподарських підприємств. / С. Колотуха // Банківська справа. – 2004. – № 4. – С. 45-57.
3. Кириленко І.Г. Деякі аспекти державної аграрної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи. / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 4-9.
4. Малик М.Й. Фінансово-кредитний механізм у розвитку аграрного підприємництва. / М.Й. Малик // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 59-63.
5. Марцишевська Ю.Л. Роль фінансово-кредитного забезпечення підприємств аграрного сектору. / Ю.Л. Марцишевська // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 98-100.

6. Шиндирук І.П. Кредитування діяльності сільськогосподарських товаровиробників. / І.П. Шиндирук // Економіка АПК. – 2002. – № 10. – С. 89-99.
7. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. проф. Р.І. Тиркала. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 314 с.
8. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: Навчальний посібник / За ред. Б.Л. Луціва. – 2-ге видання, перероб. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000. – 225 с.
9. Петрук О.М. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця. – К.: Кондор, 2004. – 461 с.

Анотація

У статті розглянуто роль і значення розвитку банківського бізнесу для економіки країни, зазначено його місце у кредитному забезпеченні сільського господарства. Обґрунтовано об'єктивну залежність сільського господарства від кредитного забезпечення. Зазначено, що в сучасних умовах господарювання сільськогосподарських підприємств потреба у залучених коштах не тільки не зменшилася, а й навіть зросла.

Аннотация

В статье рассмотрена роль и значение развития банковского бизнеса для экономики страны, отмечено его место в кредитном обеспечении сельского хозяйства. Обоснованно объективную зависимость сельского хозяйства от кредитного обеспечения. Отмечено, что в современных условиях ведения хозяйства сельскохозяйственных предприятий потребность в привлеченных средствах не только не уменьшилась, но и даже выросла.

Annotation

In the article a role and value of development of bank business is considered for the economy of country, his place is marked in the credit providing of agriculture. Grounded objective dependence of agriculture on the credit providing. It is marked that in the

modern terms of manage agricultural enterprises requirement in the attracted facilities not only did not diminish, grew but also even.